

MÜTAREKE DÖNEMİNDE ASKER FİRARİLERİNİN İÇ GÜVENLİĞE ETKİLERİ* EFFECTS OF FUGITIVES ON INTERNAL SECURITY DURING THE ARMISTICE PERIOD

Ulvi Ufuk TOSUN**

Öz

Mütareke Dönemi'nde asker firarileri, Anadolu'da iç güvenliği çok ciddi boyutlarda tehdit ve tehlikeye sokmuşlardır. Ülke, Mondros Mütarekesi'yle yer yer işgale düşmeye başlamıştı. Bu durum, Anadolu'da çoktandır kendisinden söz ettiren eşkıya ve şekavet olaylarına iyice hız vermişti. Eşkıyalık ve şekavet olaylarının büyük bir kısmı, asker firarileriyle birlikte anılır olmuştur.

Bu çalışmada, sözü edilen konuya dikkat çekilerek asker firarilerinin Anadolu'nun güvenlik ve huzuruna ne denli zarar verdiklerinin tespiti yapılmak istendi. Bahsi geçen döneme ait arşiv belgeleri, resmi yayınlar, devrin bazı gazeteleri, hatıratlar ve araştırma eserleri; bu çalışmanın kaynaklarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Asker Firarileri, İç Güvenlik, Eşkıyalık ve Şekavet.

Abstract

Soldier fugitives in Armistice Period had jeopardized internal security in Anatolia at seriously. The country had been occupied from place to place by means of Mondros Armistice. This situation made banditry and robbery which have been mentioned for along time speed extremely. Much of the banditry and robbery events had been mentioned along with soldier fugitives.

In this study, mentioned subject was drawn attention and wanted to detect how much they damaged security peace in Anatolia. The references of this study consist of archive documents belonging to the mentioned period, formal publications, some newspaper of the period reminds, and research works.

Keywords: Soldier Fugitives, Internal Security, Banditry and Robbery.

Giriş

Mütareke Dönemi'nde asker firarileri sorunu, orduyu ciddi şekilde düşündüren konulardan biri olmuştur. Devam eden firarlar, ordu saflarını sürekli aşındırmıştır. Dahası firar sorununun etkileri ve yansımaları, sadece orduyla sınırlı kalmamış; cephe gerisindeki sosyal hayata da müdahil olmuştur. Altı çizilen nokta, o dönem Anadolu'nun sosyal bir gerçekliği olan eşkıyalık ve şekavettir. Özellikle I. Dünya Savaşı'nda Anadolu, eşkıyalık ve şekavet olaylarına yoğun şekilde şahitlik etmiştir.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmış ve ülkede hüküm süren koşullar, eşkıyalık ve şekavet olaylarına daha da hız vermiştir. Eşkıyalık ve şekavet kavramlarıyla asker firarileri arasında doğrudan bir bağlantı söz konusudur. Kışlasından firar eden her askeri, sivil yaşamında bekleyen iki büyük sorun vardır: Birincisi kendisini gizleyecek bir ortam bulmak, ikincisi ise geçimini sağlayacak bir düzen kurmaktır. İşte o gün, eşkıyalık kavramı; bu iki sorunu da büyük ölçüde çözecek mahiyet arz etmiştir. Bundan dolayıdır ki asker firarileri, ya var olan eşkıya gruplarına katılarak onların insan kaynağı havuzunu güçlendirmişler ya da kendi liderliklerinde kurdukları yeni yeni çete gruplarıyla eşkıyalık olgusuna başka yaşam alanları açmışlardır.

Asker firarileri; yol kesmek, adam öldürmek soygunculuk ve gasp yapmak, ırz ile namus ihlallerinde bulunmak gibi birçok organize olaya sebep olmuşlardır.

1. Mütareke Dönemi'nde Asker Firarilerinin İç Güvenliğe Etkileri

Asker firarileri, I. Dünya Savaşı yıllarında önemli ölçüde eşkıyalık ve şekavet olaylarına sebebiyet vermişlerdir. Bu durumun ciddiyetini, I. Dünya Savaşı'nda görev almış bazı komutanların ifadelerinden görmek de mümkündür. Nitekim Komutan Vekili Yusuf Ziya Bey'in Irak Komutanlığına gönderdiği 7 Ağustos 1915 tarihli yazıda; bu rahatsızlık dile getirilmiştir. Yazıda; Bedre civarında asker firarileri ile eşkıyanın artmış olduğuna dikkat çekildikten sonra bunların halka yaşattığı sarkıntılık, fenalık gibi olumsuzluklarına değinilmiştir. (ATBD, 33 (84), Belge No: 1978: s.47).

* Bu çalışma, doktora tezimizde ele alınmış eşkıyalık ve şekavet kısmının derlenmiş halidir.

** Dr., Cumhuriyet Tarihi Uzmanı, ulviufuktosun@hotmail.com

Bahsi geçen duruma yakın bir değerlendirme de I. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de bulunan Liman von Sanders tarafından yapılmıştır. Sanders, Türk ordusundaki asker firarilerinin büyük bölümünün yurtlarına kaçıp, orada haydutluk ve yağmacılık yaparak ülkede güvenliği bozduklarından bahsetmiştir. (Sanders, 2011: s.255-256). Söz konusu savaşta; asker firarileri, eşkıyalığı meslek edinip, ormanlara çekilerek jandarmalarla çatışıyorlardı. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH. EUM., 5. Şb., 16/35).

Asker firarileri, dağlarda 50’şer, 100’er kişilik silahlı müfrezeler hâlinde geziyorlardı. Haydutluk ve soygunculuk eylemlerinde de hissedilir derecede bir artış gözlenmişti. (Çalika, 1992: 22). 100.000’leri bulan asker firarileri, memleket dâhilinde yer yer haydutluk yaparak asayiş kavramını sorgulanır hâle getirmişlerdi. Öyle ki eşkıyalar, Bandırma-İzmir trenini durdurup yolcuları soyacak kadar ileri gitmişlerdi. Durum her geçen gün daha kötüleşmekteydi. (Orbay, 1993: 57). Gerek Balkan Savaşları, gerekse I. Dünya Savaşı’nın etkileri, ülkeyi güven ve istikrardan yoksun bırakmıştı. I. Dünya Savaşı sırasında sayıları 300.000’i bulan asker firarileri, ülkenin her tarafında hırsızlık ve yol kesicilik gibi suçlar işlemekteydi. Asker firarileri, merkezi otoritenin eksikliğinden istifadeyle köyleri ve kasabaları haraca keserek, yakıp yıkmaktaydılar. Anadolu’da can, mal ve ırz güvenliği sağlanamaz olmuştu. (Balcıoğlu, 1991: 163). Firariler ve eşkıyalar, Anadolu’nun tümünde büyük bir tehdit unsuru olup yolları, köprüleri kesiyorlardı. (Aydemir, 2010: 75). Bu durum, Mütareke Dönemi’ne gelindiğinde daha kırılğan bir hâl almıştı. Çünkü Mondros Mütarekesi’nin ağır şartları, Anadolu’yu açık bir biçimde iç güvenlik zafiyetine düşürmüştü.

Devletin asayiş ve kolluk gücünün ortadan kalkması üzerine her yerde şaki ve eşkıya grupları türemişti. Bu grupların bazen tamamı bazen de önemli bir kısmı asker firarilerinden oluşmaktaydı. Artık “asker firarisi” ile “eşkıya” kelimesi çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılır olmuştu.

Harbiye Nazırı Şakir Paşa’nın “*Journal d’Orient*”e verdiği bir demec, bu bakımdan önemliydi. Şakir Paşa; Şile, Bursa ve Aydın havalisinde sık sık eşkıyalık olaylarına rastlanıldığını bildiriyordu. Bahsi geçen olaylara sebebiyet verenler, asker firarileriydi. (Akşin, 2010: 224). Asker firarileri, âdeta her yerde tehdit ve tehlike saçıyorlardı.

Dağ taş asker firarileriyle dolmuştu. (Dursunoğlu, 1998: 15). Bu durum, halkın güvenliği için çok ciddi bir tehlikeydi. Çünkü halk, birçok kez asker firarilerinin saldırılarına maruz kalıyordu. Bahsi geçen tehdit, İngiliz Karadeniz Orduları Komutanı General Milne’nin İngiliz Yüksek Komiserliğine¹ gönderdiği 1919 yılı Mart ayı istihbarat raporlarının birçoğuna yansımıştır. Bu raporlarda; sadece Samsun’da çoğu Rum asıllı yaklaşık 300 asker firarisinin Türk köylerine saldırdıklarına ve köylülerle çatışma hâlinde bulduklarına dikkat çekilmişti. (Jaeschke, 2011: 103; Okur-Küçükuşurlu, 2006: 50).

Çoğunlukla silahlı olarak firar eden bu asker kaçakları, geçtiği yerlerde jandarmayla çatışmaya giriyorlardı. (Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklâl Harbi Kataloğu (İSH), Kutu: 433, Gömlek: 60, Belge No: 60-16). Bu çatışmaların önemli bir kısmında asker firarilerinin iaşe temini zorunluluğu yatmaktaydı. 8 Ağustos 1335 (1919) tarihinde 1. Kolordu Komutanlığının gündemini meşgul eden yazı, bu duruma örnekti. Anlatılan olay, şöyle gerçekleşmişti: 187. Alay’dan firar eden 6 asker Malkara’nın Yunak köyüne gelerek köy muhtarı ve ihtiyar heyetine müracaatla iaşelerinin sağlanmasını istemişti. Söz konusu olayın jandarmaya ihbar edilmesi üzerine oradaki jandarma birliği olay yerine gelip bu asker firarilerine teslim olmaları ihtarında bulunmuştu. Asker firarilerinden 1’i emre uyarken 2’si kaçmıştı. Silahlı olan diğer 3 asker firarisi ise jandarmaya silahla karşılık vermişti. Jandarmanın da aynı şekilde karşılık vermesi üzerine asker firarilerinden 2’si yaralanmış ve 1’i de ölmüştü. Yaralılardan 1’isinin de ifade verdikten sonra öldüğü bildirilmişti. Diğer yaralı ve teslim olan asker de beraber Keşan’a sevk edilmişti. (ATASE, İSH, Kutu: 96, Gömlek: 47, Belge No: 47-1; ATASE, İSH, Kutu: 286, Gömlek: 60, Belge No:60-6).

Köyler, asker firarilerinin iaşelerini temin etmek için sık sık uğradıkları noktalardandı. Mesela Kırşehir havalisinde yoğun bir asker firarisi kitlesinin toplandığı ve bunların iaşelerini köylerden sağladıkları bilgisi, Müdafaa-i Milliye Vekâletine iletilmişti. (ATASE, İSH, Kutu: 568, Gömlek: 28, Belge No: 28-12).

Asker firarilerinin iç güvenliğe etkisi, başka bir örnekte daha farklı bir yönüyle kendisini göstermişti. Hariciye Nazırı adına Harbiye Nezareti’ne gönderilen 27 Ağustos 1335 tarihli belgede; Zonguldak ve civarında kalan 32. Kafkas Alayı’ndan yapılan firarlara dikkat çekildikten sonra, bunlardan 30 kadarının silahlarıyla civardaki dağlara kaçtıkları bildiriliyordu. Bu firarilerin Ereğli Kömür Madeni’nde çalışan ameleleri, madenden köylerine gidip gelirken soydukları belirtiliyordu. Hatta bu hâlin devamının bir süre

¹ İtilaf Devletleri, Mondros Mütarekesi hükümlerini uygulamak ve denetlemek görüntüsü altında İstanbul’da birer yüksek komiserlik teşkil ettiler. Bu komiserliklerden en etkili olanı “İngiliz Yüksek Komiserliği”ydi. Bu konuda geniş bilgi için bkz. (Okur-Küçükuşurlu, 2006).

sonra adı geçen madeni işlemez duruma getireceğine, Fransız Fevkalade Komiserliğinden alınan uyarılar doğrultusunda vurgu yapıyordu. (ATASE, İSH, Kutu: 38, Gömlek: 62, Belge No: 62-6).

Asker firarileri, pek çok organize suça karışmaktaydılar. Mesela yollarda gelip geçen yolcuları soyarak adından söz ettiren çete gruplarının içerisinde asker firarilerine rastlamak çok mümkündü. (ATASE, İSH, Kutu: 44, Gömlek: 43, Belge No: 43-1). Eşkialık ve şekavet, dönemin gerçeği olup asker firarileriyle de güçlü bir bağı vardı. Çünkü söz konusu bu grupları besleyen en önemli kaynaklardan biri de asker firarileriydi. (Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, 2015: 67). İşin daha vahim bir kısmı daha vardı ki o da firar eden askerin silahını da beraberinde götürmesiydi. (ATASE, İSH, Kutu: 24, Gömlek: 8, Belge No: 8-2; ATASE, İSH, Kutu: 38, Gömlek: 62, Belge No: 62-1; ATASE, İSH, Kutu: 286, Gömlek: 3, Belge No: 3-1; ATASE, İSH, Kutu: 1331, Gömlek: 42, Belge No: 42-7; ATASE, İSH, Kutu: 1324, Gömlek: 37, Belge No: 37-1; ATASE, İSH, Kutu: 1382, Gömlek: 10, Belge No: 10-2; ATASE, İSH, Kutu: 1382, Gömlek: 10, Belge No: 10-3; ATASE, İSH, Kutu: 1139, Gömlek: 21, Belge No: 21a). Sadece Kütahya, Eskişehir Savaşları yenilgileri sırasında firar edenlerin neredeyse hepsinin silahlarıyla gitmiş olması, bu bakımdan açıklayıcıdır. Bunun rakamsal karşılığı 30.000 tüfektir. Yani o gün, çeşitli darboğazlardan geçen Batı Cephesi ordusunun tüfek sayısının (60.103) yarısına denk geldiği düşünüldüğünde durumun ciddiyeti daha net anlaşılmaktadır. (Artuç, 1985: 304). Bu gerçek dikkate alındığında, asker firarilerinin ne denli tehlikelere sebep olabileceği daha iyi gözlenmektedir. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi çoğunlukla asker firarileri, eşkiya oluşumlarının ya ilk başlatıcısı oluyor ya da onun demografik kaynağını meydana getiriyordu. Bu durum; sadece demografik, yani insan unsuruyla kalmıyor; eşkiyalık mefhumunu teçhizat bakımından da beslemiş oluyordu. Eşkiya grupları ise asker firarilerine onların hayatta kalabilmeleri için bir nevi sığınak yeri oluyordu.

Asker firarisi ile eşkiya ilişkisi, Dâhiliye Vekili Dr. Adnan Bey tarafından 15 Kasım 1920'de Meclis'te bir gizli celse oturumunda şöyle ifade edilmişti: "Asker firarileri, firar edince birçoğu köylere iltica edemiyor. İlticagâh olarak eşkiya çetelerini buluyorlar. Çeteler, bunların karınlarını doyuruyorlar, giydiriyorlar, birçok kere para da veriyorlar." (Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 1985: 235).

Bünyesinde asker firarisi bulunduran birçok çete vardı. Bu çeteler, bazen jandarma kuvvetleriyle çatışmaya giriyordu. (ATASE, İSH, Kutu: 44, Gömlek: 43, Belge No: 43-2). Güvenlik zafiyetine sebep olan birçok suçta asker firarileri rol oynamaktaydı. 15 Haziran 1336 (1920) Edirne Valisi'nden 1. Kolordu Komutanlığına gönderilen yazı böyle bir örnekti. Buna göre; Anadolu ahalisinden olup o civardaki taburlarından silahlarıyla firar eden bazı askerlerin yolcuları soymak gibi eylemlerde bulunduğu belirtiliyordu. (ATASE, İSH, Kutu: 778, Gömlek: 104, Belge No: 104-148). Mütareke yıllarında asker firarileri; halkın gözünde eşkiya, harami, mütegalibe ve zorba gibi kelimelerle eş anlamlı kullanılır olmuştu. Asker firarileri, halkın yaşadığı en ücra noktalara kadar temas etmekteydiler.

İfade edilen bu durumu, 1920 yılının yazında silahlı ve teçhizatlı pek çok asker firarisinin Uşak, Gediz, Simav gibi yerlerin kaza, nahiye ve köylerine dağılmış olması doğrulamaktaydı. (ATASE, İSH, Kutu: 586, Gömlek: 101, Belge No: 101-3). Bu hâl, halk adına kaygı vericiydi.

Konya Milletvekili Vehbi Efendi'nin bu kasvetli ve güvensiz havayı anlatmaya yönelik Meclis'teki şu sözleri, durumun nezaketini anlatması bakımından önemliydi: "Kimse ırzından emin değil, malından emin değil, canından emin değil, bir köyden bir köye gidemiyor. Sonra onun namusuna tecavüz olunuyor. Orada birçok hakarete duçar oluyor." (Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, 1981: 86).

Yakınılan bu eylemlerin yer yer öznesi asker firarileri oluyordu. Yani o dönem Anadolu'da yaşanan ırz ve namus ihlallerinde asker firarilerinin payı da vardı. (Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, 2015: 173). Ordudaki firar olaylarının önü alınmıyor ve bu durumda hâliyle ülkede, işlenen yeni yeni suçlara potansiyel davetiye çıkarıyordu.

Asker firarilerinin kimi zaman dağlara üslendikleri gözlenebilen bir durumdu. (ATASE, İSH, Kutu: 38, Gömlek: 62, Belge No: 62-6). Bununla beraber gündüz orman içlerinde gizlenip gece yürüyüş hâline geçtiklerine de rastlanmaktaydı. (ATASE, İSH, Kutu: 1649, Gömlek: 24, Belge No: 24-1). Hatta asker firarilerinin şimendifer hatlarını tehdit edip şimendifer hatlarındaki güvenlik görevlilerine ateş açtıkları olağan durumlardandı. (ATASE, İSH, Kutu: 1407, Gömlek: 182, Belge No: 182-2). Asker firarileri, gruplar şeklinde hareket ederek karşılaştıkları müfreze birlikleriyle çatışmaktan da geri durmuyorlardı. (ATASE, İSH, Kutu: 1146, Gömlek: 53, Belge No: 53-1).

Asker firarileri, Anadolu'da ciddi bir iç güvenlik zafiyetine sebep oluyorlardı. Merkez kazalar ile nahiyelerin irtibatı kesiliyor, etrafa tehdit saçılarak iç emniyet asayişsizliğe uğrattılıyordu. Silahlı dolaşan asker firarileri, birçok kez takip müfrezeleriyle çatışmaya girip jandarmaların yaralanmasına veya ölmesine sebebiyet veriyorlardı. (Açık Söz, 31 Kanun-ı sâni 1337). Nitekim asker firarilerinin yargılamalarında suç teşkil eden unsurlar arasında firarilerin takip müfrezeleriyle çatışmaya girmeleri de söz konusu olmuştu. (Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, 2015: 35, 173). Keza asker firarilerinin sebep olduğu yol kesmek, adam

öldürmek gibi suçlar İstiklâl Mahkemelerini epeyce uğraştıran konular arasındaydı. (Açık Söz, 20 Kanun-ı sâni 1337).

Asker firarileri, özellikle şekavet yoluyla soygun olaylarına girişerek de gündeme geliyorlardı. (İsparta İstiklâl Mahkemesi, 2015: 71, 87-89). Bunun yanında asker firarilerinden kaynaklı haneye tecavüz gibi suçlara da rastlanmaktaydı. (Eskişehir İstiklâl Mahkemesi, 2015: 35). Baskın, saldırı, yağma, sabotaj, soygun ve toptan öldürmelerle Anadolu'da bir kargaşa ortamı hüküm sürmekteydi. Bu olayların birçoğunda gözler asker firarilerine çevriliyordu. Çorum'a gelmekte olan 30 arabalı cephane koluna, asker firarilerinin saldırması, bu türden bir durumdu. Meydana gelen çatışmada, devciler yaralanmış ve 3 sandık cephane, saldırıyı gerçekleştirenlerce yağmalanmıştı. Sayıları 40'a varan bir başka asker firarisi grubu, Sungurlu'nun Esmâ köyünü basmak istemişse de köylünün direnişiyle karşılaşınca kaçmak mecburiyetinde kalmıştı. (Balcıoğlu, 1991: 168-169).

Yoğun firar hareketlerinin görüldüğü Batı Cephesi ve bu cephenin yakınındaki yerler de söz konusu edilen tehlikelere oldukça açıktı. Asker firarileri, geçtikleri köyleri soyuyorlardı. Hatta asker firarileri Sarayönü-Polatlı ile Konya-Ankara menzil hatları üzerindeki menzil kollarına saldırarak onları talan etmişlerdi. (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974a: 586-587).

Asker firarileri, birçok köyde daha farklı bir tehdit oluşturmuştu. Birtakım asker firarileri, eşkıyalık ve şekavet eylemlerini kendi köyüne yakın yerlerde yürütüyorlardı. (Tosun, 2017: 96). Bahsi geçen bu asker firarileri, kendi köylerinin yakınlarına gelip köyde bulunan ailelerinden günlük ihtiyaçlarını temin etmekteydiler. Firarinin babası, kardeşi veya eşi firari askere ekmek taşır, yani bir nevi yataklık ederlerdi. Bu asker firarileri de o çevredeki insanları soyarlar, tehdit ederler ve orada âdeta derebeylik² sürerlerdi. Öyle ki bu firariler, etraf köylerde dahi otorite kurarlardı. (TBMM ZC, 1981: 48-49). Nitekim asker firarilerinin gündüzleri yolda veya dağda şekavet yapıp geceleri ailelerinin yanında kaldıkları gözlenen bir durumdu. (TBMM ZC, 1981: 52). Böylece aileler, bu tutumlarıyla ister istemez eşkıyalık ve şekavete kapı aralayarak asayişsizliğin tırmanmasına zemin hazırlıyorlardı.

Mütareke Dönemi'nde Anadolu'da ciddi oranda iç güvenlik zafiyeti oluşturan başka bir problem de iç isyanlardı. Çıkan her isyan iç güvenliği temelden sarsıyor ve yer yer devlet otoritesini tartışılır hâle getiriyordu. Tam da bu noktada yine gözler, asker firarilerine çevriliyordu. Çünkü iç isyanların insan gücünü asker firarileri oluşturuyordu. (Aybars, 2006: 34). Mesela 1919'daki Bozkır Ayaklanması'nı Delibaş Mehmet organize etmişti (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974b: 188). ve Delibaş Mehmet'in avanesi arasında asker firarileri bulunmaktaydı. (Hâkimiyet-i Milliye, 12 Teşrin-i evvel 1336). O dönemde birçok ayaklanmanın insan kaynağında asker firarilerini görmek mümkündür. Bu anlamda Konya Ayaklanması sırasında Konya Valisi Haydar Bey'in 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Bey'e 3 Ekim 1920 tarihinde ilettiği haberi zikretmek yerinde olacaktır. Haberde; Ilgın, Akşehir ve Karaman'da bütün asker firarilerinin toplanıp bir ayaklanma çıkardığı bildiriliyordu. Yine adı geçen haberde; yukarıda firari askerlerle bağı anlatılan Delibaş Mehmet'ten söz edilmekteydi. Delibaş Mehmet'in bugün etrafına topladığı avanesi ile Çumra'yı basıp, bucak müdürünü tutuklayarak götürdüğü belirtiliyordu. (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974b: 188).

Millî Mücadele Hareketi'ni darboğazlara sürükleyen başka ayaklanmalarda da asker firarileri, aktif rol almıştır. Örneğin bir başka asi olan Çopur Musa'nın da avanesinin neredeyse tamamı asker firarileriydi. Uşak havalisindeki soygunların çoğu, bunlar tarafından gerçekleştiriliyordu. (Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları, 1974b: 184). Bir diğer sıkıntılı bölge, Hendek dolaylarıydı. Bahsi geçen bölge de asker firarisi şakilerin sık gezdikleri yerlerdendi. (Kuran, 2012: 777).

Sonuç

Mondros Mütarekesi'nden sonra ülke toprakları önemli ölçüde işgale uğramıştır. Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi'nin hükümleri gereğince bir devlete devlet olma hüviyeti katan tüm unsurlardan mahrum bırakılmıştır. Devlet otoritesi, ülkede büyük ölçüde etkisini kaybetmiştir. Bahsi geçen bu otorite boşluğunu; asiler, zorbalar ve mütegalibeler doldurmaya başlamıştır. Yollar kesilmiş, haneler basılmış ve halka zulmedilmiştir. Ülke; yağma, baskın, soygun, sabotaj ve katliam haberleriyle iç güvensizlik girdabında çalkalanmıştır. Esasında eşkıyalık ve şekavet, Osmanlı Devleti'nde epeyce süredir var olan sosyal bir sorun olmuştur. Bununla beraber Mütareke Dönemi'ne gelindiğinde Anadolu'da eşkıyalık ve şekavet olayları çok daha ileri boyutlara taşınmıştır.

İfade edilen bu organize suç olaylarının önemli bir kısmında asker firarileri aktif rol almıştır. Çünkü asker firarileri, eşkıya çetelerine büyük oranda insan kaynağı olmuşlardır. Asker firarileri, birçok zaman da

² Orta Çağ'da, Avrupa'da kralların otoritesini kaybetmesinin ardından ortaya çıkan ve halk üzerinde baskı kuran yerel iktidar odaklarına, yani feodal beylere verilen isimdir.

bu çeteleri yöneten liderler konumundaydılar. Keza Millî Mücadele Dönemi'nde Anadolu Hareketi'ne zor anlar yaşatan iç isyanların demografik profilinde de asker firarilerini görmek mümkündür. Çünkü isyan ordularının kadrolarında önemli miktarda asker firarileri bulunmuştur. Sonuç olarak asker firarileri, Millî Mücadele Dönemi'nde iç güvenliğe önemli ölçülerde zarar vermişlerdir.

KAYNAKÇA

A. Arşivler

Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Dairesi Başkanlığı Arşivi

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

B. Resmî Yayınlar ve Tutanaklar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi. (1981). 1. Devre, 1. İctima Senesi, C.4. Ankara: TBMM Basımevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları. (1985). 1. Devre, 1. İctima, C.1, Ankara: Sanem Matbaası.

Eskişehir İstiklâl Mahkemesi. (2015). C.4. Ankara: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.

İsparta İstiklâl Mahkemesi. (2015). C.5. Ankara: TBMM Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.

C. Süreli Yayınlar

1. Gazeteler

Açık Söz

Hâkimiyet-i Milliye

2. Dergiler

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi

D. Kitaplar (Araştırma Eserleri ve Hatıratlar)

Akşin, Sina. (2010). *İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele, C. I, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları..

Artuç, İbrahim. (1985). *Büyük Dönemeç Sakarya Meydan Muharebesi*. İstanbul: Kastaş Yayınları.

Aybars, Ergün. (2006). *İstiklâl Mahkemeleri 1920-1923/1923-1927*. İzmir: Zeus Kitabevi.

Aydemir, Şevket Süreyya. (2010). *Suyu Arayan Adam*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Balcıoğlu, Mustafa. (1991). *Belgelerle Millî Mücadele Sırasında Anadolu'da Ayaklanmalar ve Merkez Ordusu*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu Matbaası.

Çalika, Hurşit (yay.). (1992). *Kurtuluş Savaşı'nda Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalika'nın Anıları*. İstanbul.

Dursunoğlu, Cevat. (1998). *Millî Mücadele'de Erzurum*. İstanbul.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları. (1974). *Türk İstiklâl Harbi*. Cilt 2,, Batı Cephesi, 4'ncü Kısım, Kütahya, Eskişehir Muharebeleri (15 Mayıs 1921-25 Temmuz 1921). Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları. (1974). *Türk İstiklâl Harbi*. Cilt 4, İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921). Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmî Yayınları.

Jaeschke, Gotthard. (2011). *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*. (çev. Cemal Köprülü). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kuran, Ahmed Bedevî. (2012). *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılâp Hareketleri ve Millî Mücadele*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Okur, Mehmet, Küçükuşurlu Murat. (2006). *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Millî Mücadele 1918-1920*. Trabzon: Serander Yayınları.

Orbay, Rauf. (1993). *Cehennem Değirmeni Siyasî Hatıralarım*. C.1. İstanbul: Emre Yayınları.

Sanders, Liman von. (2011). *Türkiye'de Beş Yıl*. (çev. Eşref Bengi Özbilen). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Tosun, Ulvi Ufuk. (2017). *Millî Mücadele Dönemi'nde Asker Firarileri Sorunu*. (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.